

Ivo PERIĆ, *Zagreb od 1850. do suvremenog velegrada*, Muzeja grada Zagreba, Zagreb 2006., 356 str.

Najnovija knjiga Ive Perića *Zagreb od 1850. do suvremenog velegrada* izašla je potkraj srpnja 2006. u izdanju Muzeja grada Zagreba, a predstavljena je čitateljima 25. rujna 2006. godine. U njoj autor piše noviju i najnoviju prošlost Zagreba počevši od 1850. kad je – sjedinjenjem kraljevskog Gradeca i biskupskog Kaptola – nastala jedinstvena zagrebačka gradska općina, do naših dana. Dakle, autor opisuje vremenski raspon od 155 godina. U tom vremenskom razdoblju dogodili su se mnogi događaji koji su važni za hrvatsku i zagrebačku povijest jer je Zagreb tada bio glavno političko i kulturno središte Hrvata što je i do danas ostao. Zato su događaji o kojima Perić piše u ovoj knjizi dragocjeni za cjelokupnu hrvatsku povijest.

Iako je do sada napisano mnogo knjiga o Zagrebu, Perićeva knjiga ima posebno značenje jer uvelike sadržajem obogaćuje zagrebačku prošlost i znanstveno je produbljuje i osmišljava. Zato s pravom možemo reći da se za ovom knjigom osjećala kulturna i znanstvena potreba. U njoj je autor uložio veliki napor kako bi što potpunije odgovorio na sva pitanja koja su izazvala njegovu historiografsku znatiželju i koja će izazvati i znatiželju brojnih ljubitelja povijesne literature.

O Zagrebu su dosad pisali povjesničari, arheolozi, urbanisti, povjesničari umjetnosti, etnolozi, demografi i mnogi drugi. Zagreb ostaje velika tema kojom će se baviti sljedeća pokoljenja, zato znamo da ni ova knjiga o Zagrebu nije posljednja. Zagreb će svojom prošlošću i nadalje privlačiti mnoge istraživače i mnoga historiografska pera jer je njegova prošlost neiscrpna.

S mišlju da o zagrebačkoj stvarnosti od 1850. do 2005. ima još mnogo podataka, koje nude neistraženi ili nedovoljno istraženi postojeći i dostupni izvori, Perić je došao do velike većine tih vrela prikupivši veliku količinu građe koju je nakon analize i sinteze oblikovao u ovo vrlo sadržajno djelo. Perić, dakle, ne piše o onome što je već o Zagrebu napisano, već nam znanstveno podastire nove spoznaje do kojih je istraživanjem došao.

Perićeva monografija o Zagreb od 1850. do suvremenog velegrada sadrži sedam poglavlja i ukupno 81 potpoglavlje. U prvom poglavlju "Nastanak i funkcioniranje jedinstvenog grada" prikazuju se Gradec, Kaptol i njihova podgrada uoči sjedinjenja, razlozi i čin njihova upravnog sjedinjenja (koji je izvršen odredbama kraljeva patenta), funkcioniranje jedinstvene gradske općine, uzdignuće Zagrebačke biskupije na rang nadbiskupije i značenje tog postignuća, ozračje u gradu za trajanja apsolutističkog sustava vladavine u Austrijskoj Carevini, Zagreb kao sjedište županije i zemaljske uprave, odnos tih nadležstava prema gradskoj upravi, oproštaj s umrlim banom Jelačićem, događaji uoči i nakon uspostave ustavnosti (pokretanje *Pozora* i dr.), saborski izbori i odjeci saborskog rada 1861., uključivanje Zagreba u sustav željezničkih prometnica, počeci plinske rasvjete grada, novi rezultati sajmovanja (svehrvatska gospodarska i kulturna izložba 1864.), postavljanje Jelačićeva spomenika na središnjem zagrebačkom trgu, Zagreb kao glavni grad nagodbene i protunagodbene Hrvatske, utemeljenje modernoga Zagrebačkog sveučilišta, napuštanje postojećih groblja u pojedinim predjelima grada i utemeljenje skupnoga groblja na Mirogoju, uspostava Gradskog vodovoda, novi način obročavanja kuća i nova imena pojedinih ulica, posljedice velikog potresa iz 1880. godine.

Drugo poglavlje "Razvojni dosezi i daljnja razvojna stremljenja" prikazuje razvojne dosege i daljnje razvojne težnje tijekom osmog i devetog desetljeća 19. stoljeća.

U njemu su predočeni obrt i veleobrtništvo, novčani zavodi, proširenje mreže željezničkih prometnica, odrazi revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe, uspostava topa koji je redovito s Griča objavljivao (i danas objavljuje) podne, počeci telefonije, novi propisi o gradskoj upravi i njezino djelovanje. Nadalje autor piše o djelovanju crkve, obrazovnih, kulturnih i znanstvenih ustanova, zdravstvenih prilika, socijalnoj pomoći, društvima (kulturnim) i ostalim udrugama, glumištu i glazbenom životu, periodičkim publikacijama, snazi i nemoći političke oporbe tedaljnjoj izgradnji i širenju grada.

Treće poglavlje "Na putu novih razvojnih postignuća" predočava nova razvojna postignuća u Zagrebu. U ovom su poglavlju se opisuje: daljnji uspon zagrebačkog sajmovanja (iskazan velikom, svehrvatskom izložbom 1891.), organizacija gradskog putničkog prijevoza (koji se obavljao kočijama, omnibusima i od 1891 konjskim tramvajem) izgradnja gradske kanalizacije, preusmjeravanje, premošćivanje ili nadsvodivanje pojedinih potoka, isušivanje močvarnih predjela, daljnje uređivanje parka Maksimir kao najomiljenijeg izletišta zagrebačkih građana, treći kraljev posjet i događaji u gradu za njezina trajanja, rad gradske uprave, preloženje Medveščaka iz gradskog dijela njegova prastarog korita, obilježja prijelaza iz 19. u 20. stoljeće, gradska znamenja: zastava, grb i gradonačelnički počasni lanac, osnutak i djelovanje Družbe braće hrvatskog zmaja, uspostava službe hitne medicinske pomoći, osnutak i djelovanje Zagrebačkog zbora (prethodnika Zagrebačkog velesajma), elektrifikacija grada i počeci zagrebačkog električnog tramvaja, napredak gospodarskih i ostalih javnih aktivnosti, razdoblje Prvoga svjetskog rata.

Četvrto poglavlje obuhvaća razdoblje od 1918. do 1941. Navedeno razdoblje autor je naslovio "U drukčijim prilikama i neprilikama". U njemu autor čitatelja upozna je s događajima vezanim uz kratkotrajno postojanje Države Slovenaca, Hrvata i Srba koja je nastala na ruševinama Austro-Ugarske od dijelova Slovenije, banske Hrvatske, Istre, Dalmacije, Vojvodine i Bosne i Hercegovine. Pored navedenog ovo poglavlje opisuje politički život Zagreba u novonastalom Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca i kasnijoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (stranačka grupiranja, međustranačka nadmetanja u gradskim i parlamentarnim izborima, daljnja izgradnja zagrebačke infrastrukture, kulturnih, sportskih i rekreacijskih institucija i ustanova), promjene u čelništvu gradske uprave, značajnije događaje (proslave držanih praznika, dolaske istaknutih državnika u Zagreb, pogrebe istaknutih čelnika HSS i drugih istaknutih hrvatskih političara) događaje za vrijeme otvorene i prikrivene dikature (1929.- 1935.) i osnivanje te djelovanje Banovine Hrvatske u kojoj je Zagreb bio upravno središte.

U petom poglavlju pod naslovom "Teške godine" opisuje se razdoblje NDH (1941.- 1945.), djelovanje zagrebačke gradske uprave, stanje u obrazovanju i kulturi te doprinos Zagrepčana u razvoju antifašističke borbe u Hrvatskoj.

Šesto poglavlje "Veliki grad koji postaje još veći" opisuje zbivanja u Zagrebu od 1945. do 1990. U njemu se opisuju počeci djelovanja nove vlasti, imenovanje i izboru gradske uprave, odnosu države prema privatnom vlasništvu i Katoličkoj crkvi, prostornom širenju grada i njegovoj administrativno – teritorijalnoj podjeli, gospodarskom rastu (nicanju brojnih industrijskih poduzeća), umnožavanju obrazovnih ustanova, doprinosu Zagreba očuvanju nacionalnog identiteta i ostalih hrvatskih nacionalnih interesa, razvojnim kretanjima u kulturi, umjetnosti i znanosti, nicanju velegrada s obje strane rijeke Save, važnosti održavanja Univerzijade za Zagreb i Hrvatsku te prilikama u Zagrebu uoči sloma komunističkog sustava.

U posljednjem, sedmom poglavlju "Središte samostalne hrvatske države" autor piše o ulozi Zagreba u stvaranju samostalne hrvatske države koji postaje hrvatska metro-

pola. U njemu se opisuju promjene koje su se u Zagrebu dugo očekivale, sudjelovanje Zagrepčana u Domovinskom ratu te prilikama u Zagrebu za vrijeme tog rata. U posljednjem 81 potpoglavlju autor nam prezentira najnoviju razglednicu hrvatske metropole (konstituiranje Gradske skupštine 1996. međustranačke odnose, izbor gradonačelnika, posjeti pape Ivana Pavla II., Margarethe Thatcher i drugih europskih i svjetskih državnika). Nadalje piše: o zbrinjavanju izbjeglica i prognanika, proračunima Gradske skupštine, građevinskoj djelatnosti u gradu (izgradnja grada) razvoju gradskog prometa (zrakoplovnog, autobusnog), naglom razvoju telefonije, brizi o grobljima, razvoju školstva i kulturnih ustanova. Uz navedeno, u Perićevoj knjizi čitatelj može saznati o nacionalnoj strukturi stanovništva Zagreba, popisu stanovništva broju kulturnih, obrazovnih i zdravstvenih ustanova i drugo.

U završnim riječima posljednjeg podpoglavlja autor između ostalog piše: "Duga povijest Zagreba kazuje da se u ovom gradu uvijek stvaralo kako bi on bio što bogatiji svojim urbanim vrijednostima i svojom raskošnom ljepotom. Zagrebačka gradska uprava s punom sviješću i odgovornošću čuva te vrijednosti i tu ljepotu... Staro i novo u sveukupnom ustroju Zagreba žive usklađeno i ta usklađenost daje ovome velegradu posebne čari. Postojeći sklad, osmišljen umijećem graditeljske struke i prožet ljubavlju prema Zagrebu, dokazuje da ovdje prošlost i sadašnjost mogu zajedno". Knjigu autor završava "Zaključnim osvrtom i kazalom osobnih imena".

Na kraju i mi da zaključimo. Knjiga "Zagreb od 1850. do suvremenog velegrada" je značajno monografsko djelo enciklopedijskog sadržaja u kojem autor čitatelja informira o najvažnijim događajima vezanim za razvoj Zagreba od druge polovice 19. stoljeća do naših dana. Pisana je kako se u Predgovoru navodi na temelju "višegodišnjeg studioznog istraživačkog poniranja i znalackog spisateljskog oblikovanja". Autor u njoj minuciozno bilježi sve značajne događaje dajući čitatelju temeljit, živ, jasan i cjelovit prikaz svega onog što se u Zagrebu zbilo u drugoj polovici 19. stoljeća do naših dana. Izvorne informacije u knjizi su znalacki sistematizirane i oblikovane. Autorov stil pisanja je razumljiv i čitak. Rečenice su mu jasne i logično oblikovane što omogućuje da knjigu s lakoćom čita i šire čitateljstvo

Iz predgovora saznajemo da je rukopis knjige bio znatno opširniji, ali da je autor, u dogovoru s izdavačem, skratio njegov sadržaj i izostavio slikovne priloge da se obujam knjige uskladi s financijskim mogućnostima za njezino izdavanje.

FRANKO MIROŠEVIĆ

Tihomir CIPEK - Stjepan MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina : 1842. - 1914.*, Disput, Zagreb 2006., 742 str.

U izdanju zagrebačke izdavačke kuće Disput objavljena je 2006. godine zbirka dokumenata pod nazivom *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842. - 1914.* Knjiga je objavljena kao peta u nizu u Biblioteci Srednji put, a odlukom Senata Sveučilišta u Zagrebu odobrena je i kao sveučilišni priručnik. Priređivači i autori uvodnih studija su Tihomir Cipek i Stjepan Matković.